

Ministrstvo za pravosodje
Župančičeva ulica 3
1000 Ljubljana

ZADEVA: Pripombe Društva novinarjev Slovenije na predlog Zakona o zaščiti prijaviteljev

Spoštovani,

v Društvu novinarjev Slovenije smo aktivno sodelovali z vašim ministrstvom že v procesu sprejemanja Direktive o zaščiti žvižgačev (direktiva), ki predstavlja velik napredek pri zaščiti prijaviteljev, prav tako pa smo vas pozivali, da se direktiva čim prej in tudi kakovostno prevede v nacionalno zakonodajo. S tega stališča je pripravljeni predlog zakona vsekakor dobra novica. Ima pa predlog s stališča novinarske skupnosti tudi nekaj težav, na katere bi vas radi opozorili.

Morda največji problem predloga je v sami določitvi področja uporabe zakona.

1. člen (področje uporabe zakona)

(1) Ta zakon se uporablja za obravnavo prijav, ki spadajo na področje uporabe Direktive 2019/1937/EU, in sicer področje javnega naročanja, finančnih storitev, produktov in trgov ter preprečevanja pranja denarja in financiranja terorizma, varnosti in skladnosti izdelkov, varnosti v prometu, varstva okolja, zaščite pred sevanjem in jedrske varnosti, varnosti hrane in krme, zdravja in dobrobiti živali, javnega zdravja, varstva potrošnikov, varstva zasebnosti in osebnih podatkov ter varnosti omrežij in informacijskih sistemov.

Direktiva namreč pokriva le prijavitelje kršitev prava Unije, ne pa prijaviteljev kršitev prava posameznih držav. V obrazložitvi k 1. členu predloga zakona ste sicer navedli: »Zakon se ne nanaša le na prijavo kršitev prava Evropske unije, temveč na prijavo kršitev prava po zakonodaji, veljavni v Republiki Sloveniji,« vendar pa kljub temu opozarjamo, da samo besedilo člena ni dovolj natančno in dopušča dvome v razumevanju, na katerih področjih se zakon uporablja. Predlagamo, da se v zakon jasno zapiše, da se uporablja tako za prijavo kršitev EU kot tudi za prijavo kršitev po zakonodaji v Republiki Sloveniji. To je ključnega pomena, saj vzpostavljeni standardi pri kanalih poročanja, kot tudi zaščita prijaviteljev ne morejo biti različni in odvisni od tega, ali se prijavlja kršitev prava Unije ali kršitev slovenske zakonodaje. Čim bolj jasno bi bilo treba navesti obseg prijav oz. kaj bo zaščiteno in

priporočljivo je, da je ta čim širši. Slovenija ne sme zamuditi priložnosti, ki jo direktiva prinaša za zaščito vseh prijaviteljev na čim širšem naboru področij.

V petem odstavku petega člena predloga zakona je med pogoji za zaščito navedeno:

»Anonimna prijava se ne obravnava. Do zaščite po tem zakonu je upravičen tudi prijavitelj, ki je prijavo podal anonimno, pa je bila kasneje njegova identiteta razkrita.«

V društvu novinarjev smo kritični do predloga, da se anonimnih prijav ne obravnava, saj raziskave kažejo, da so krive prijave zelo redke, anonimnost pa je lahko v določenih primerih pogoj, da se določena nepravilnost sploh prijavi in odkrije. Zaščita identitete vira je tudi eden od osnovnih postulatov novinarske etike, ki novinarjem omogoča pridobiti informacije, ki bi brez te možnosti ostale javnosti nerazkrite, pa čeprav bi za razkritje obstajal velik javni interes. Tudi vse druge prijave, na primer prijavo kaznivega dejanja, prijavo različnim inšpekcijam, prijavo Komisiji za preprečevanje korupcije, prijavitelj po slovenski zakonodaji lahko odda anonimno. Predlagamo, da se tudi v zakonu o zaščiti žvižgačev ohrani ta standard. Ena najbolj problematičnih točk v predlogu zakona so po našem mnenju prav preohlapno zapisani člani glede zaščite identitete prijavitelja, ki bi jih bilo nujno treba jasneje določiti že v zakonu, da ne bi prihajalo do zlorab oziroma napačnih razumevanj.

Pri obravnavi tako notranje kot zunanje prijave bi radi opozorili na pomanjkanje procesnih pravic prijavitelja, saj tako 11. kot 14. člen prijavitelju ne omogočata ugovora na odločitev zaupnika oziroma uradne osebe, da zaključi obravnavo prijave ali zaključi postopek. Predlagamo uvedbo pritožbenega postopka.

Glede predlaganega 16. člena, ki se nanaša na javno razkritje kršitev, bi radi opozorili, da je dikcija, da je prijavitelj upravičen od zaščite, če »v treh mesecih ni bil sprejet noben ustrezen ukrep na njeni podlagi« premalo natančna. Sprašujemo se, kateri ukrep je po tem zakonu ustrezen in kako naj bo prijavitelj gotov, da je ta pogoj izpolnjen. Predlagamo, da se v zakonu navede člen, v katerem so ti ustrezni ukrepi navedeni ali pa se na tem mestu navede ukrepe. Prav tako ni jasno, kdo bo presojal, ali so pogoji za zaščito izpolnjeni in na koga se prijavitelj lahko obrne s prošnjo po zaščiti v tem primeru. Grožnje morebitnih pravnih tveganj zakon nikakor ne sme prelagati na prijavitelje, ki se z razkritji izpostavljajo in katerih zaščita je namen zakona. Predlagamo, da zakon natančneje opredeli tudi postopek obravnave javnega razkritja.

V zvezi s pristojnostmi komisije, ki so opredeljene v 21. členu predloga zakona, ugotavljamo, da se vse pristojnosti nanašajo na svetovanje prijavitelju ter nudenje podpore v upravnih in sodnih postopkih, kar je seveda zelo pomembno. Radi pa bi opozorili, da to ni dovolj. Pretekle izkušnje z žvižgači kažejo, da ti v primeru povračilnih ukrepov, v času, ko postopki tečejo, izgubijo zaposlitev, lahko so zaradi javne izpostavljenosti v določenem času celo nezaposljivi, ostanejo brez sredstev za preživljanje, sami in njihovi bližnji so podvrženi travmatičnim izkušnjam, medijski izpostavljenosti ... Zakon bi zato moral žvižgačem nujno zagotoviti tako psihosocialno kot finančno pomoč v času po prijavi in v primeru povračilnih ukrepov. Več poudarka bi zakon moral nameniti tudi preventivi, v

smislu vnaprejšnjega svetovanja, kako podati prijavo in se pri tem zaščititi, vključno z zaščito identitete, saj to zmanjša možnosti, da bi sploh prišlo do povračilnih ukrepov.

To pomoč lahko zagotovi nevladni sektor, vendar mora biti ta koncesija potem jasno zapisana v zakonu, navedena morajo biti področja pomoči, ki naj jih nudi civilna družba, kriteriji in višina sredstev, ki so na voljo za večletne razpise.

Tudi Komisija za preprečevanje korupcije mora za opravljanje novih pristojnosti dobiti ustrezne kadrovske in finančne okrepitve. Veljalo bi razmisliti o predlogu, da bi bilo za celovito izvajanje tega zakona ob KPK (javni sektor) smiselno ustanoviti specializirano institucijo, ki bi nudila podporo žvižgaču od začetka do zaključka procesa. Z vsem spoštovanjem do KPK dvomimo, da ima kot zelo specializirana institucija te (tako široke) kapacitete in se bojimo, da bo celoten sistem zaščite, kot je zastavljen sedaj, zreduciran bolj ali manj na »zbiranje statističnih podatkov«.

V Ljubljani, 6. januarja 2022

Lep pozdrav!

Špela Stare, generalna sekretarka Društva novinarjev Slovenije

